

'De komst van Augustin Meaulnes was het begin van een nieuw leven'. De roman Le grand Meaulnes van Alain – Fournier als pedagogische spiegel

Dr. Ewald Mackay

Inleiding

In de zesde klas van mijn middelbareschooltijd ontdekte ik via de Franse literatuurgeschiedenis het boek *Le grand Meaulnes* van Alain – Fournier. Ik heb dit boek opgezocht in de bibliotheek, ben het gaan lezen en heb het op mijn literatuurlijst voor het mondeling Frans gezet.

Ik was meteen na de eerste zinnen verkocht. Ik voelde dat dit zo'n boek was dat je maar hoogst zelden onder ogen krijgt. Uur noch tijd betond meer voor mij. Sindsdien denk ik nog altijd met groot genoegen aan deze ontdekking uit die tijd terug. Zo af en toe blader ik er nog steeds in en herlees ik het.

Toen las ik dit boek als adolescent. Ik had ik ongeveer de leeftijd die de grote Meaulnes heeft in het boek en ik zat net als hij op school. Nu lees ik dit boek als vijftiger. In wezen raakt het me echter nog altijd op dezelfde manier als toen – net als de boeken van Piet Prins, J.B. Schuil, Diet Kramer en vele andere geliefde auteurs uit mijn jeugd dat doen. Tegelijk lees ik dit boek nu ook als leraar. En het is in dit licht dat ik iets wil zeggen over deze roman als een pedagogische spiegel voor vandaag.

1. Het leven van Alain – Fournier

De naam 'Alain – Fournier' is de schrijversnaam van Henri-Alban Fournier. Henri werd op 3 oktober 1886 geboren in het dorpje La Chapelle d'Angillon in het departement Cher, nabij Bourges en de Loire. Zijn ouders waren beiden onderwijzers. Hij had een zusje, Isabelle, die later met de romancier Jacques Rivière zou trouwen. Vader Auguste kreeg in 1890 een baan als onderwijzer in Epineuil-le-Fleuriel en het gezin verhuisde naar dit dorpje in hetzelfde departement. Vlak bij dit dorpje lag het stadje Meaulne, waarnaar nadien de hoofdpersoon van de roman van Alain – Fournier is genoemd. De beide kinderen kregen op dit schooltje les van hun vader en van andere onderwijzers. Ik denk dat dit schooltje iets van de sfeer van de prachtige film *Être et avoir* ademde.

Henri beleefde hier een gelukkige en harmonieuze jeugd. Het gezin was traditioneel katholiek. De atmosfeer van zijn jeugd zou hij nadien in zijn boek *Le grand Meaulnes* vereeuwigen. Dit boek ademt in al zijn poriën het onbezorgde jeugdland van de schrijver. Hubert Lampo zegt hierover in zijn boek *De roman van een roman. Alain – Fournier en "Le grand Meaulnes"*:

'De kinderjaren waren voor hem het hooglied, en hij zou zich die tot de laatste dag van zijn korte leven herinneren met hetzelfde verlangen en dezelfde weemoed, waarmee Adam naar zijn verloren paradijs moet hebben gehunkerd'¹.

Henri werd door zijn ouders na de lagereschooltijd naar het Lycée Voltaire te Parijs gestuurd., waar hij op kamers ging in het pensionaat van Madame Ballard. Het onderwijs was hier enigszins dor en verschaald en hij had hier niet zijn beste jaren. In 1903 behaalde hij zijn diploma. Hij ging daarna, ter voorbereiding van zijn studie letteren en filosofie aan de Ecole Normale Supérieure naar het Lycée Lakanal. Hier ontmoette hij Jacques Rivière, die een vriend voor het leven zou worden en als gezegd ook zijn zwager werd. In Alain - Fourniers romanfiguur Meaulnes klinkt veel door dat herinnert aan deze grote vriendschap. Het klimaat op deze school was Henri te rationalistisch en te academisch. Hij zocht het veelmeer in het rijk der verbeelding en gelukkig vond hij in dezen in Jacques Rivière een zielsverwant.

Ergens rond zijn achttiende levensjaar ontmoette Henri een meisje, Yvonne Quiévre court, op wie hij hopeloos verliefd raakte. Zij wees echter zijn liefde af. Hij is haar nooit vergeten en hij heeft haar in zijn romanfiguur Yvonne de Galais, de geliefde van Meaulnes, vereeuwigd.

Henri slaagde, mede vanwege zijn verdriet om Yvonne, niet voor zijn toelatingsexamen. Hij ging daarop in de periode tussen 1907 en 1909 onder de wapenen in Vincennes en Parijs. Hoewel deze wereld wezenlijk niet bij hem paste, leerde hij hier wel om weerbaar te worden tegenover het leven, waarbij hij de wereld van de schoonheid en de letteren als een troostvolle tegenwereld ontdekte en koesterde.

In 1910 leerde hij de letterkundige en oud-dorpsgenoot Charles Péguy kennen. Péguy introduceerde hem in de literaire wereld en Henri begon korte stukken en gedichten te schrijven voor diverse tijdschriften. In diezelfde tijd begon hij onder het pseudoniem Alain – Fournier aan zijn roman *Le grand Meaulnes*, die in 1913 het licht zou zien.

De Eerste Wereldoorlog brak uit in augustus 1914. Alain – Fournier en Jacques Rivière moesten onder de wapenen. Zij werden ingedeeld in het 288e infanterieregiment nabij Verdun. In de maanden augustus en september leverden zij hier strijd. Op 22 september is Alain - Fournier tijdens een patrouille in een Duitse hinderlaag gelopen en gedood (Jacques Rivière heeft de oorlog overleefd en is in 1925 overleden). Het lichaam van Alain – Fournier is nooit gevonden. Zijn leven is in de knop

¹ Hubert Lampo, *De roman van een roman*, Antwerpen, 1951, 23.

geëindigd. Maar hij heeft wel onvoorstelbaar mooi boek als erfenis achtergelaten: *Le grand Meaulnes*.

2. *Le grand Meaulnes*

François Seurel is de zoon van de onderwijzer. Hij zit op het dorpsschooltje en het leven gaat daar zijn kalme gang. Alles ademt de rust van de late negentiende eeuw. Op een dag komt een nieuwe leerling op school. Het is Augustin Meaulnes. Hij is een grote jongen en zijn bijnaam is al snel 'Le grand Meaulnes'. Er hangt iets geheimzinnigs om Meaulnes heen, dat op François een grote aantrekkingskracht uitoefent. Er ontstaat een vriendschap tussen de twee jongens.

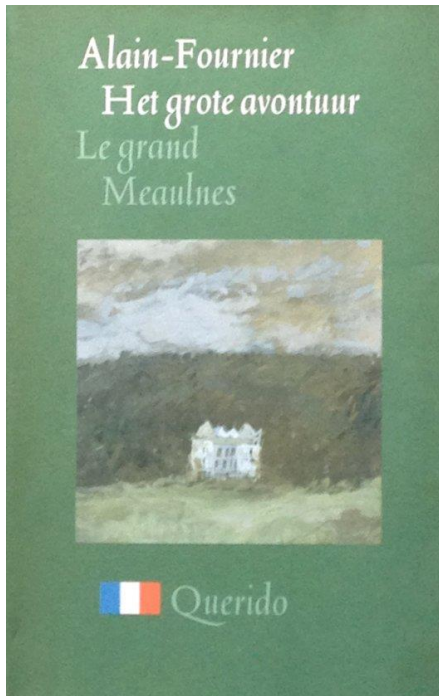
Op zekere dag gaat Meaulnes naar het station op de ouders van de onderwijzer Seurel op te halen. Meaulnes verdwaalt echter en komt op een vreemde, geheimzinnige plek terecht waar een landhuis is waar allerlei bruiloftsgasten zijn. Deze gasten wachten op de komst van de bruid en de bruidegom. De bruid komt echter niet opdagen en de bruiloft gaat uiteindelijk niet door.

Tijdens het wachten ontmoet Meaulnes Yvonne de Galais, de dochter van de heer van het landhuis. Een diepe liefde jegens haar ontvlamt in hem. Uiteindelijk verlaten de gasten het landhuis en ook Meaulnes keert met een hart vol verlangen terug naar huis. Ineens duikt hij weer op in het dorp en neemt plaats in de schoolbanken alsof er niets is gebeurd. Hij maakt na de les alleen zijn vriend François deelgenoot van zijn avontuur.

Meaulnes kan Yvonne niet meer vergeten. Hij tekent uit zijn geheugen een kaart waarop hij het landhuis en de weg er naar toe tekent. Hij gaat naar haar op zoek, maar kan het landhuis niet meer vinden.

Hij krijgt, wanneer er op een dag circusgasten in het dorp komen, een tip van een zekere Franz, die zegt dat Yvonne in Parijs is. Meaulnes vertrekt naar Parijs om daar Yvonne te zoeken. Uiteindelijk

vindt hij haar, hij verklaart haar zijn liefde en zij beantwoordt deze. Ze trouwen en keren terug naar het dorp. Yvonne verwacht al spoedig een kind. Tijdens de zwangerschap verdwijnt Meaulnes opnieuw. Is hij op zoek naar het landhuis? Tijdens zijn afwezigheid wordt het kind geboren, maar Yvonne overleeft de bevalling niet.

Het verhaal van Meaulnes wordt vaak gelezen als een romantisch verhaal, waarin het gaat om het verlangen naar de geliefde dat hoger is dan het vinden van de geliefde. Meaulnes zegt op zeker moment tegen zijn vriend:

*'Maar hoe kan iemand, die eenmaal een blik in het paradijs geslagen heeft, zich aanpassen bij het leven van iedereen? (...). Ik was op een hoogtepunt toen ik het landhuis zonder naam ontdekte, dat ik in een graad van volmaaktheid en zuiverheid bezat, die ik nooit meer zal bereiken. Pas in de dood ... vind ik misschien de schoonheid van die tijd terug ...'*².

De Vlaamse schrijver Hubert Lampo leest dit boek echter symbolistisch of meta-realistisch. De vrouw en het landhuis zijn hierbij symbolen van 'het zielsavontuur van een man, die lijdt en strijdt ... voortgestuwd door zijn metafysische onrust, welke in de geliefde het teken uit de andere wereld begroet, doch die op het beslissende ogenblik aarzelt om deze andere wereld te betreden'³.

Ik ben met Hubert Lampo van mening dat dit boek naar meer dan alleen de romantische liefde lijkt te verwijzen. Ik proef ergens een religieuze dimensie in dit boek. Klinkt hier niet een echo door van het verlangen naar het verloren paradijs?

3. Bespiegeling

In *Le grand Meaulnes* gaat het niet om een bijzondere leraar die voor het voetlicht komt of over een bijzondere kijk op het onderwijs dat aan de kinderen gegeven wordt. Wat heeft het dan wel met onderwijs te maken?

² Alain – Fournier, *Het grote avontuur*, Amsterdam, 1985, 159 – 160.

³ Hubert Lampo, *a.w.*, 248.

Ik denk dit: *Le grand Meaulnes* gaat over de school als een plaats waar de grote geheimenissen van het leven soms zomaar ineens aan de kinderen worden onthuld. Vaak gaat dit geheel buiten ons als leraren of opvoeders om en dat moge ons bescheiden maken: François' leven ging een kalme gang, maar op een dag kwam, zonder dat de meester het doorhad, het grote avontuur naar binnen wandelen. Soms mag dit ook door middel van ons gebeuren, maar dan moeten we zelf ook openstaan voor het geheimenis want anders sluiten we het ook voor de leerlingen af. Staan we daar nog voor open? Gelukkig zijn er vele leraren die daar nog voor open staan. Maar ik maak me ook wel zorgen. Hoe vaak wordt door ons het landhuis der verbeelding geopend voor de leerlingen? Hoeveel tijd is er nog in ons curriculum voor literatuur, poëzie, muziek en kunst? Hoeveel verbeelding is er in de andere vakken, die toch alle door middel van creatieve uitvindingen en ontdekkingen hun contouren hebben gekregen? Ooit kreeg ik eens les van oud-collega Piet Booy over de stelling van Pythagoras: daar kwam de poëzie de wiskundeles binnenwandelen! Ik maak me ook wel zorgen over de leerlingen. In hoeverre staan zij nog open voor het landhuis der verbeelding? De wereld die op hen afkomt is vaak hard realistisch: een straatwereld waar weinig poëzie meer in te ontdekken valt. Voor je het weet wordt je dan zelf ook een realistisch mens. Waar is vandaag – behoudens mooie uitzonderingen! - toch de adolescent gebleven die naar de diepere dingen zoekt?

Ik prijs mezelf gelukkig dat ik les heb gehad van een aantal bevlogen leraren die deuren openden naar het landhuis van de verbeelding. En ik neem mijn hoed af voor leraren die dit nog steeds doen en voor leerlingen die zich daarvoor ook vandaag nog openen. Maar hoeveel is er van over gebleven? Want wat zijn we ontzettend pragmatisch geworden. Wat zijn we geobsedeerd door de cito-uitslagen. En wat heeft de reductionistische en positivistische waan van het zogeheten 'smart' (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) formuleren van leerdoelen ons in zijn greep gekregen. Wat blijft er zo over van het geheimenis van de dingen? Hebben we de moed nog om echt tegen de keer te gaan?

Laten we daarom ons de spiegel van *Le grand Meaulnes* voor ogen houden en de moed hebben om erin te kijken en er ook naar te handelen. We moeten doen wat onze hand vindt om te doen: Onze lessen goed voorbereiden en daarin ook deuren openen naar het landhuis der verbeelding. En daarna alles loslaten en wachten tot het geheimenis binnen treedt.

Gespreksvragen

1. Kent u het boek *Le grand Meaulnes* van Alain – Fournier en zo ja, wat hebt u er voor herinneringen aan?
2. Hebt u zelf in uw schooltijd weleens een dergelijke ervaring gehad waarin het landhuis der verbeelding zomaar ineens werd geopend door een leraar of leerling of een boek?
3. Bent u het eens met de wat sombere en kritische bespiegelingen van de auteur van dit artikel inzake de huidige onderwijs? Waarom bent u het daar wel of niet mee eens?